

Jak ženy dělaly Chartu 77

V roce čtyřicátého výročí uveřejnění Charty 77 vychází první rozsáhlejší publikace, která se dívá na disent ženskýma očima.

PETR ZÍDEK

Téma ženy v disentu se vlastně nabízí na první pohled a je záhada, proč se jím někdo šífeji zabývá teprve 28 let po Listopadu. Mezi mluvčími Charty 77 byla žen třetina, signatářek pětina. To je zastoupení, jakého u nás po roce 1989 nedosáhly ženy v žádné vládě ani parlamentu (do Poslanecké sněmovny českého parlamentu se dostávalo většinou 15–20 procent žen, letošních 21,5 procenta je rekordní nadprůměr). Byl disent jakousi genderovou avantgardou?

To je jedna z otázek, kterou si klade ženský výzkumný tým ze Sociologického ústavu Akademie věd vedený Marcelou Linkovou a Nadou Strakovou. Autorky pořídily 21 životopisných rozhovorů s ženami, které se angažovaly v disentu. Neomezily se jen na signatářky, ale také na manželky signatářů, které byly často vystavené podobné perzekuci, a navíc na sobě nesly tíhu starostí o domácnost a rodiny v době, kdy partneři byli v výhledu či ve vězení. Vedle známých jmen – Anna Šabatová, Dana Němcová, Zdena Tomínová nebo Eva Kantůrková – najdeme v knize i dnes zapomenuté aktivistky z prostředí tehdejšího mimopražského undergroundu.

Rozhovory se soustředí na několik otázek: existovalo v disentu nějaké genderové rozdělení rolí? Byly nějaké speciální oblasti, v nichž se ženy uplatňovaly? Existovaly nějaké nástroje perzekuce spe-

ciálně zaměřené na ženy? Jak aktivistky vnímaly své mateřství v kontextu situace pronásledovaných osob? Najdeme tu také otázky na vývoj po roce 1989: proč se tak málo žen z disentu angažovalo v politice? Na rozdíl od standardních výstupů českého oboru „oral history“ jsou zařazené rozhovory dobře zeditované a velmi čtivé (k dobrému dojmu z knihy přispívá i invenční grafické zpracování, a to nejen kombinace dobových a současných fotografií, ale také typografie).

Když mýtí nádobi nemá priorit

Zachycené zkušenosti se dost nesnadno zobechují. Několik rysů tu ale zřetelně vystupuje. Předně se v disentu ženská otázka nedostávala na povrch, a to v podstatě v žádné formě. „Pokud vás pronásleduje a odposlouchává StB, hádat se s partnerem o tom, kdo bude mít mýtí nádobi, nebude mít priorit,“ píše v závěru Marcela

Linková. Většina žen akceptovala postavení těch, které se starají spíše o domácnost, i když i tu byly výjimky. Navíc domácnosti měly v té době, jak kniha dobře ukazuje, jinou úlohu než dnes. Když si veřejný prostor uzurpovala KSČ, staly se byty či domy aktivistů právě těmi ostrůvky, kde se „v soukromí“ mohla realizovat veřejná činnost. Ženy tak často nebyly zatížené obvyklými „dvěma směnami“, ale většinou třemi nebo čtyřmi: výdělečnou činností, starostí o rodinu, udržováním „otevřených domácností“ a další „prací drobnou“ ve prospěch disentu.

Zatímco některé ženy vzpomínají na disent jako na prostředí, kde se každý mohl svobodně projevovat a kde ženy dělaly prostě to, k čemu se cítily lépe disponované, jiné naopak mluví o tom, že i mezi chartisty dominovali muži, kteří ženy k ničemu důležitému nepustili. Najdeme tu i příběh ženy, která za příčinu

rozpadu svého manželství po roce 1989 označuje to, že její muž byl „macho“.

Kniha ukazuje, že disent žádnou „genderovou avantgardou“ nebyl a mužsko-ženské vztahy se tu zase tolik nelišily od většinové společnosti. To, že se v disentu uplatnilo takové množství žen, nebyl výsledek nějaké uvědomělé politiky, ale spíše souhra několika okolností: nuceného přenesení veřejných aktivit do soukromých prostorů, nutnosti preferovat konsenzus před spory a také *last but not least* charakterem osob: ženy, které se na disidentských aktivitách podílely, byly většinou velmi silné a mimořádné osobnosti. Což je jistě jeden z důvodů, proč by téma, které kniha načala, mělo být dále zkoumáno.

Bytová revolta. Jak ženy dělaly disent
Marcela Linková, Naďa Straková (eds.)
Academia, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Praha 2017.